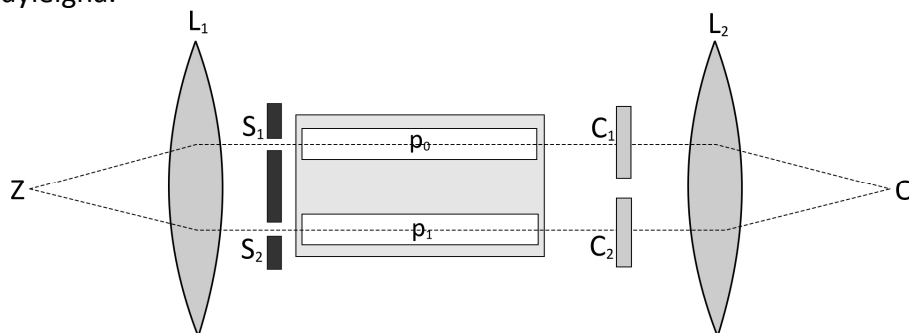

WYZNACZANIE WSPÓŁCZYNNIKA ZAŁAMANIA ŚWIATŁA W POWIETRZU METODĄ INTERFEROMETRU RAYLEIGHA

STANOWISKO POMIAROWE

Interferometr Rayleigha (zwany również refraktometrem interferencyjnym lub szczelinowym) służy do wyznaczania współczynnika załamania światła w gazie (lub w cieczy) w zależności od ciśnienia lub zawartości domieszek innych gazów lub cieczy. Na rys. 1 i 2 przedstawiono schemat budowy interferometru Rayleigha.

Rys. 1. Wnętrze interferometru - widok z góry

Wychodząca z żarówki (Z) wiązka światła przechodzi przez soczewkę kolimatora (L_1) i padając na układ dwóch równoległych szczelin (S_1 i S_2) ulega dyfrakcji. Szczeliny są wtórnymi źródłami równoległych wiązek światła spójnego. Wiązki te mogą ze sobą interferować. Na drodze wiązek umieszczone są dwie kuwety z badanym gazem w taki sposób, że przesłaniają one górną część szczelin (rys. 2A). Jedna z kuwet zawiera gaz pod ciśnieniem atmosferycznym p_0 , a druga pod ciśnieniem p_1 , zmienionym względem atmosferycznego. Górna część wiązek przechodzi przez kuwety z gazem, płytki kompensacyjne (C_1 , C_2), soczewkę (L_2) i tworzy w okularze O górny obraz interferencyjny. Ciśnienie w kuwecie zmienia się przy pomocy pompy.

Z kolei dwie wiązki pochodzące z dolnej części szczelin nie przechodzą przez kuwety i interferują ze sobą tworząc dolny obraz interferencyjny. Ze względu na różnicę ciśnień $\Delta p = p_0 - p_1$, a co za tym idzie różnicę współczynników załamania $\Delta n = n_0 - n_1$ gazów znajdujących się w kuwetach, górny układ prążków interferencyjnych jest przesunięty względem dolnego. Zmieniając ustawienie płytki kompensacyjnej (C_1), która połączona jest ze śrubą mikrometryczną, można górny układ prążków tak przesunąć, aby stanowiły one przedłużenie odpowiadającym im prążkom z dolnego układu (rys. 2B). Dla źródła światła białego zerowe (centralne) prążki obu układów są achromatyczne, zaś prążki po lewej i prawej stronie są zabarwione - ułatwia to wspomniane wyżej ustawianie prążków.

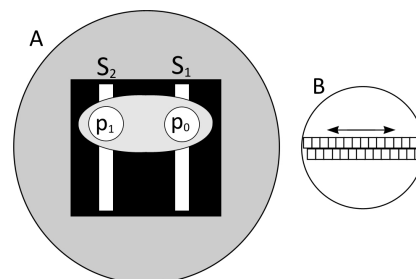
Mierząc wielkość przesunięcia górnego prążka zerowego, względem zerowego prążka dolnego układu prążków, można wyznaczyć wartości różnic współczynnika załamania światła Δn odpowiadające różnicom ciśnień gazu Δp . Dopasowanie prążków obu układów górnego i dolnego przeprowadza się poprzez obrót śruby mikrometrycznej o określoną ilość działek x . Z pomiarów uzyskuje się liniową zależność:

$$x = a\Delta p. \quad (1)$$

Zmiana współczynnika załamania Δn jest równa względnej zmianie drogi optycznej wiązki światła:

$$\Delta n = \frac{\Delta L}{L} \quad (2)$$

gdzie $L = 0.5\text{m}$ jest drogą geometryczną wiązki światła. Zmiana drogi optycznej ΔL powoduje zmianę rzędu widma, którą obserwuje się w postaci przesunięcia układu prążków górnych względem dolnych (prążków odniesienia). Miarą tego przesunięcia jest ilość działek (x) odczytanych na skali śruby mikrometrycznej po jej obrocie

Rys. 2. Wnętrze interferometru - widok z przodu (A), obraz w okularze (B)

$$\Delta L = Cx, \quad (3)$$

gdzie

$$C = 2 \times 10^{-8} \text{ m/działkę}$$

jest stałą układu pomiarowego, pozwalającą przeliczyć działki skali śruby mikrometrycznej na zmianę drogi optycznej jakiej doznaje wiązka światła. Łącząc wzory (1), (2) i (3) otrzymuje się

$$\Delta n = \frac{Ca}{L} \Delta p. \quad (4)$$

Można wykazać, że

$$\Delta n = \frac{\alpha}{2kT} \Delta p, \quad (5)$$

gdzie: α - współczynnik polaryzowalności cząsteczek gazu (określający zdolność do zmiany rozkładu ładunku w cząsteczce tego gazu pod wpływem pola elektrycznego) o wymiarze m^3 ,

k - stała Boltzmanna,

T - temperatura w skali Kelwina.

POMIARY

1. Z barometru wskazówkowego odczytać wartość ciśnienia powietrza.
2. Przed przystąpieniem do pomiarów zapoznać się z działaniem pompki. Przekładając wężyk na jeden lub drugi wylot pompki wytworzyć nadciśnienie lub podciśnienie.
3. W celu trzymania takiego samego ciśnienia w obu kuwetach zdjąć wężyk z pompki, a następnie po włączeniu źródła światła obserwować górny i dolny układ prążków interferencyjnych kręcąc jednocześnie śrubą mikrometryczną. Zgrać oba układy prążków i zanotować zerowe położenie na skali śruby mikrometrycznej.
↳ Za jednostkę przyjmij najmniejszą podziałkę skali (pełny obrót śruby odpowiada 100 podziałkom).
4. Założyć wężyk na jeden z wylotów pompki i po wykonaniu jednego obrotu kołem pompki odczytać zmianę ciśnienia za pomocą manometru wodnego. Przesunąć odpowiednio układ górnych prążków względem dolnych i odczytać położenie śruby mikrometrycznej.
↳ Z manometru należy odczytywać wysokość słupa cieczy osobno w prawej i lewej rurce.
↳ Zwrócić uwagę na fakt, że nowe ciśnienie ustala się powoli w związku z ogrzewaniem lub ochładzaniem się powietrza w kuwecie w wyniku procesu zbliżonego do adiabatycznej przemiany gazu.
5. Wykonać kilkanaście pomiarów dla różnych ciśnień. Wykorzystać cały zakres manometru wodnego nie wypychając wody z u-rurki.
6. Powtórzyć pomiary dla przeciwnych zmian ciśnienia tzn. dla podciśnienia lub nadciśnienia.

OPRACOWANIE WYNIKÓW POMIARÓW

1. Przeliczyć różnice wysokości słupa wody w manometrze na hPa.
2. Sporządzić wykres zależności działek skali śruby mikrometrycznej od zmian ciśnienia w kuwecie
 $x = f(\Delta p)$.
3. Wyznaczyć współczynniki kierunkowe otrzymanej prostej, stosując metodę regresji liniowej.
4. Przyjmując, że współczynnik załamania światła w próżni wynosi 1, na podstawie wzoru (4) można napisać

$$n = 1 + \frac{Ca}{L} p_0,$$

gdzie p_0 oznacza ciśnienie powietrza w kuwecie równe atmosferycznemu. Znając współczynnik kierunkowy prostej, stałą C , długość kuwety l oraz ciśnienie atmosferyczne powietrza, wyznaczyć współczynnik załamania n światła w powietrzu.

5. Z porównania wzorów (4) i (5) wynika, że średnia polaryzowalność α cząsteczek powietrza związana jest z wielkościami a , C i L w następujący sposób

$$\alpha = \frac{2Ca}{L} kT.$$

Wykorzystując powyższy związek obliczyć polaryzowalność α cząsteczek powietrza.